

Dual Flames

פרשת ויגש

28. Judah's mission. Jacob sent Judah ahead of the family to make the proper arrangements for their arrival and settlement in Goshen. Of all his sons, he chose Judah who was the proven leader of the family and who had demonstrated his prowess in the confrontation with the "viceroy" who had threatened Benjamin's freedom. Rashi cites the Midrashic interpretation of Judah's mission. The Midrash interprets להורית as to teach, which implies that Jacob dis-

patched Judah to Goshen to establish a house of study. This set a precedent for all Jewish history. Historically, the first priority of Jewish communities has always been Torah education, for the soul of the nation is the Torah; without it we are not a nation.

2

27 And Joseph's sons who were born to him in Egypt numbered two persons. All the people of Jacob's household who came to Egypt — seventy.

28 He sent Judah ahead of him to Joseph, to prepare ahead of him in Goshen; and they arrived in the region of Goshen.

29 Joseph harnessed his chariot and went up to meet Israel his father in Goshen. He appeared before him, fell on his neck, and he wept on his neck excessively. 30 Then Israel said

3- ספר ויגש

כתב רש"י, להורות לפניו כתרנומו - לפנאה - לפנות לו מקום ולהורות הא"י יתיישב בה, ומדרש אגדה להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה, ע"כ: ובמדרש רבה שם, חד אמר להתקין לו בית וועד שיהא מורה בו דבר תורה ושיהיו השבטים לומדים בו.

אפשר שלא רצה ג"כ להכנס לגור בביתו של יוסף אפילו ארעית, משום שהבין שכיון שיוסף הוא מושל במצרים וכל גדולי הארץ ושריה נכנסים ויוצאים בביתו תדיר, ממילא הוא מוכרח על אף צדקתו וחסידותו, להתנהג במדה ידועה בנימוסי מצרים, וסדור הבית והנהגתו צריך להיות לפי טעם מושל מצרים (ועי' במלבי"ם מש"כ בפסוק מ"ה ח', וציון למה שאמרו חז"ל של בית ר"ג היו משנים מהלכתו משום כבוד מלכותו), ולזה חשש יעקב פן ידבק בנשים ובילדים איזה שמץ ממנהגי מצרים, אם במלבושים או בשפה ולשון וכדומה, לכן מנע את עצמו מלגור בביתו של יוסף אפילו איזה זמן, ושלא מדד את יהודה לכונן ולתקן לו בית מיוחד במקום פנוי, כדי שלא יתרגלו בחוקי מצרים ונמוסיהם, וישארו אך ורק במנהגי אבותיהם בידיהם.

6

56

רחוק מהמונם של מצרים, כדי שלא ידבק האויר המנוגע בילדים הרכים, ויהי המקום מופנה ונקי מכל אלה וראוי ומתאים לכונן ולתקן להם שם בית דירה לפי רוחם הטהור; ומדוקדק מאד מה שתרגם אויגלוס על מלת להורות - „לפנאה“, והכונה כמו שאמר לבן האלעזר ואנכי פניתי הבית, ואמרו ע"ז במדרש, והובא ברש"י שם, פניתי הבית מעבודה זרה, וכן כאן הכונה לפנאה - לפנות מע"ז ואילולות ושאר תועבות מצרים, וזהו שאמרו במדרש „להתקין“ לו בית דירה, היינו שיהי מוכשר ומתוקן לבית דירה כשר והגון כפי שדרוש להם.

4

והנה לפי הטעם להתקין לו בית וועד לתורה, ונבו פשוט כי בודאי לא היה במצרים שום מקום ובית ועד לתורה ולהוראה, ולכן הקדים יעקב לשלוח את יהודה לפניו קודם בואו לשם עם בניו ובני בניו, לסדר לו מקום מוכן ומתאים לבית ועד ומדרש לתורה כראוי, אבל לדעה זו ששלח את יהודה לפניו כדי להתקין לו בית דירה, אינו מובן לכאורה, וכי יוסף שהיה מושל בארץ מצרים ושלא לו לאמר כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא, היתכן שלא יכין בית דירה לאביו ולכל ביתו לפחות על איזה זמן כראוי לכבודם, או שיאכנסם בביתו עד שיכין להם בית הגון, וכה היה הצורך לשלוח את יהודה ביחוד על דבר זה.

5a

ויתכן שיעקב אבינו הקפיד להתיישב במקום מיוחד, מכיון שמצרים היתה ארץ טמאה ומלאה עבודה זרה וגילולים שונים, ובוה"ק שמות איתא: א"ר יוסי כל שוקי מצרים מליין טעונו הו, עיי"ש, ולא רצה יעקב שיתיישבו בארץ המלאה גילולים על כל מדרך כף רגל, וכל הרחובות מלאים בהרטומים וקוסמים וכל מיני כשפים ומצבות זכרון על שמם וכדומה, שכל זה משפיע, ביחוד על לב התינוקות הרכים, לכבד ולהוקיר את התועבות ועושיהם ולהמשך אחר דעותיהם, [ומצינו שהתורה הוהירה, דברים כ"ט, כי אתם ידעתם את אשר ישבנו בארץ מצרים וגו' ותרואו את שקוציהם ואת גלוליהם וגו', פנ יש בכס שורש וגו' עיי"ש ברש"י ורמב"ן], ולכונה זו שלח יעקב את יהודה לפניו, לתור לו איזה כבדת ארץ שיהי

8

7- ספר ויגש

פרשת ויגש תנחומא תעג

מדרש

ו וְאֶת־יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו. וְלַמְדָּנו רַבְּנֵנוּ, אִימְתֵי מְבָרְכִין עַל הַגֵּר בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת. כִּף שָׁנוּ רַבּוֹתֵינוּ, אֵין מְבָרְכִין עַל הַגֵּר עַד שְׂאִיתוֹ לְאוּרוֹ. וּמַנְיִן לְמַדּוֹ, מִן הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, שְׁנֶאֱמַר, וַיָּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאוּר כִּי־טוֹב, וְאָחַר כִּף וַיִּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוּר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ (כרא' א ד). רַבִּי זְעִירָא בְרַ אֲבָהוּ אָמַר, מִקְּאֵן שְׁמְבָרְכִין עַל הַגֵּר בְּמוֹצְאֵי שַׁבָּת מְשִׂאִיתוֹ לְאוּרוֹ.

וירא וגו' ויבדל וגו'. להבדיל דבר אחד מן האחר, אפשר אך לאחר ששני הדברים ניכרים ברור. לכרך על ההבדל - לאחר שמתגלה ערך ההבדל להטבה. כאשר נראה כי האור טוב הוא, היינו מתאים למטרה שלה נועד, הורחק ממנו החושך, נעשה האור בהיר יותר, מופרש בהחלט מן החושך. ככה צריך להיות גם בעת שמכרכים על הגר. זו ההקדמה לשליחות יהודה לפני בואו של יעקב, שיכין לו מקום מופרש ומוכדל מן המצרים ומיוחד לתורה. לא ביקש שיוסף יעשה זאת לאחר שהוא היה קשור עם המצרים, מה שהיה הכרחי לו אבל מזיק לישראל.

וכבר תמהו כל שלטי הגבורים על כך, מהו הקשר בין הברכה על הנר במוצאי שבת רק אחרי שיאיתו לאורו, למה שלח יעקב אבינו את יהודה אל יוסף במצרים.

אדם הראשון מגולה אש משתי אבנים שטחן זו בזו

כדי לכאר כל זה נקדים מה ששנינו במשנה מחלוקת בית שמאי ובית הלל, בענין נוסח הברכה שמברכים על האש במוצאי שבת (ברכות נא):

“בית שמאי אומרים שברא מאור האש, ובית הלל אומרים בורא מאורי האש”. ומפרש בגמרא (שם נב): “אמר רב יוסף, כברא ובורא כולי עלמא לא פליגי דברא משמע, כי פליגי במאור ומאורי, דבית שמאי סברי חדא נהורא איכא בנורא, ובית הלל סברי טובא נהורא איכא בנורא, תניא נמי הכי אמרו להם בית הלל לבית שמאי הרבה מאורות יש באור”. ופירש רש”י: “הרבה מאורות, שלהבת אדומה לבנה וירקוקת”.

וצריך להבין ביאור מחלוקתם, שהרי גם בית שמאי ידעו שיש כמה צבעים באור היוצא מן האש כפי שרואים בחוש, אלא שבכל זאת סברו שראוי לברך בלשון יחיד כי עצם האור אחד הוא, מדוע אם כן לפי שיטת בית הלל שהלכה כמותם אנו מברכים: “מאורי האש” בלשון רבים, על שם המאורות הכלולים בתוך האש.

נקדים מה ששנינו בגמרא (פסחים נד), כי אחד מהדברים שעלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נברא עד מוצאי שבת הוא האור היוצא מן האש, ומפרש בגמרא: “במוצאי שבת נתן הקב”ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחן זו בזו ויצא מהן אור”. וצריך להבין הן אמת שיש בזה דבר חכמה להוציא

אש משתי אבנים, אולם איך יוצדק לומר על כך: “נתן הקב”ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה”, משמע שיש בזה ענין נשגב מעין דוגמא של מעלה.

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שמצינו מאמר זה ביתר אריכות בירושלמי (ברכות פרק ח הלכה ה) ובמדרש (ב”ר יא ב), כי אינמה ופחד נפלה על אדם הראשון מהחוש שנתגלה במוצאי שבת, שמא ישכח הנחש הקדמוני, וכך אמרו:

“שלשים ושש שעות שימשה אותה האורה שנבראת ביום הראשון, שתיים עשרה בערב שבת ושתיים עשרה בליל שבת ושתיים עשרה בשבת, והיה אדם הראשון מביט בו מסוף העולם ועד סופו... כיון שיצאת שבת

התחיל משמש החושך וכו’, ונתירא אדם ואמר אלו הוא שכתב בו (בראשית ג טו) הוא יושף ראש ואתה תשופנו עקב, שמא בא לנשכני ואמר (תהלים קלט יא) אך חושך יושפני. אמר רבי לוי, באותו שעה זימן הקב”ה שני רעפין והקישן זה לזה ויצא מהן האור, הדא הוא דכתיב (שם) ולילה אור בעדני, ובירך עליה בורא מאורי האש. שמואל אמר לפיכך מברכין על האש במוצאי שבתות שהיא תחילת כריתיה”.

נמציו למדים מכל זה, כי האור נתגלה במוצאי שבת על ידי שזימן הקב”ה לאדם הראשון שתי אבנים שטחן זו בזו, או שני רעפים שהקישן זה בזה ויצא מהם האור. אולם במקום אחר מצינו במדרש שוחר טוב (תהלים צב ד”ה דבר אחר) וכן הוא בפרקי דרבי אליעזר (פרק כ), שהקב”ה שלח לאדם הראשון אש מן השמים ובירך עליה:

“שלשים ושש שעות היה יום ערב שבת ולילו שהיה בוקר ושבת עצמה, כיון שראה אדם מוצאי שבת עם דמדומי חמה ומתחיל החשך לבוא, התחיל אדם טופח על פניו ואומר, אי לי שמא זה שאמר הקב”ה הוא יושף ראש הוא מביאו עכשיו, שנאמר ואומר אך חשך יושפני, והיה יושב ומהרהר בלבו, שמא יבוא הנחש שהטעה אותי בערב שבת וישופני עקב.”

שתלח לו עמוד אש להאיר לו ולשמרו מכל דבר רע, ראה לעמוד האש ושמח בלבו, ואמר עכשיו אני יודע שהמקום עמי ובירך בורא מאורי האש, וכשהרחיק ידו מן האש, אמר עכשיו אני יודע שנבלד יום הקדש מן החול, שאין לבער אש בשבת, ואמר ברוך המבדיל בין קודש לחול”.

והנה כלל גדול שנינו בגמרא (עירובין יג): כשיש מחלוקת בין התנאים: “אלו ואלו דברי אלקים חיים”, וצריך ביאור איך יתיישבו שתי השמועות, השמועה בתלמוד בבלי ותלמוד ירושלמי, שלקח שתי אבנים או שני רעפים וקחם והקישם זה בזה, לעומת השמועה במדרש ובפרקי דרבי אליעזר, ששלח לו הקב”ה עמוד של אש מן השמים להאיר לו ולשמרו מכל דבר רע.

האש למטה מעורר את האש למעלה

ונראה להשוות שתי השמועות על פי מה ששנינו בגמרא (יומא כא): “ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח, אף על פי שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט”. וביאר הפוסק הגדול הרמ”א ב”תורת העולה”

(ח”ג פ”ב) (הובא ב”תולדות יעקב יוסף” ריש פרש ווארא), וזה לשון קדשו:

“ולי נראה לפרש מאמר זה, על דרך שאמרו במסכת שבת (דף פט). שאמר הקב”ה למשה היה לך לעזרני כו’, ואמרו רבותינו ז”ל (איכ”ר א לג) ישראל מוסיפין כח וגבורה בפמליא של מעלה... כי ההוייה בעולם כפי הכנת המקבלים עצמן מלמטה... ואילו לא מבינים עצמן מלמטה אין הפעולה יורדת עליהם מלמעלה, וכמו שנאמר (דברים יד טט) למען יברכך בכל מעשה ידך אשר תעשה, ודרשו ז”ל (מדרש שוחר טוב מזמור קלו) יכול יהא יושב ובטל כו’ [תלמוד לומר אשר תעשה], ולזה אמרו שאף על פי שאש יורד מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט, ולהבין עצמו מלמטה כדי לקבל הכוחות האלהיות היוצרות מלמעלה, כי אם אין מכין עצמו מלמטה אין פועל מלמעלה”.

ביאור דבריו על פי הידוע כלל גדול לספרים הקדושים, שאי אפשר לזכות להתעוררות הנס מלמעלה, רק אם מעוררים

מקודם על כך במעשה מלמטה, ומקור הדבר בווהר הקדוש (פרשת לך לך פח): “באתערותא דלתתא אשתכח אתערותא לעילא, דהא לא אתער לעילא עד דאתער לתתא”. וכן מבואר עוד (פרשת ויחי רלה): “דאי לא מתערין לתתא לא מתערין לעילא ובאתערותא דלתתא אתער לעילא”.

15 לפי זה מבאר הרמ”א מה שצוה הקב”ה: “ונתנו בני אהרן הכהן אש על המזבח”, שהכהנים צריכים להביא אש לקרבנות המזבח מלמטה, כדי שזה יהיה בבחינת אתערותא דלתתא, ועל ידי זה יזכו לאתערותא דלעילא שתדר האש מן השמים, ועל זה הוא שאמרו: “אף על פי שאש יורדת מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט”.

מעתה יש לומר כי זהו גם כן ביאור שני סוגי האור שנתגלה לאדם הראשון במוצאי שבת, כי מקודם זימן הקב”ה לאדם הראשון שתי אבנים, כדי שיוציא מהן את האש במעשה ידי אדם באתערותא דלתתא, ועל זה הוא שאמרו בגמרא: “במוצאי שבת נתן הקב”ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחן זו בזו ויצא מהן אור”, ועל ידי האתערותא דלתתא נעשה אתערותא דלעילא שירדה לו האש מלמעלה, כמאמר המדרש: “שתלח לו עמוד אש להאיר לו ולשמרו מכל דבר רע”.

“מאורי האש” בלשון רבים אש מלמטה ואש מלמעלה

ימתק להבין בזה מה שסיים המדרש: “ראה לעמוד האש ושמח בלבו, ואמר עכשיו אני יודע שהמקום עמי, ובירך בורא מאורי האש”, לפי האמור הכונה בזה שבירך על אור

של האש בלשון רבים: “בורא מאורי האש”, על שם שני סוגי אורות האש שזכה להם, אור אחת מהאש שיצאה למטה משתי אבנים שטחן זו בזו, ואילו אור שני הוא מהאש שנשתלחה לו מן השמים להאיר לו ולשמרו מכל דבר רע.

הנה כי כן הרווחנו להבין שיטת בית הלל שהלכה כמותם לברך במוצאי שבת בלשון רבים: “בורא מאורי האש”, ונתנו טעם לכך: “הרבה מאורות יש באור”, נתכוונו לומר בזה כי כשאנו מדליקים את אור הנר במוצאי שבת, זכר לאור הראשון של אש שנתגלה לאדם הראשון במוצאי שבת, הנה כמו שידר לאדם הראשון אש מן השמים, כך מאיר לנו הקב”ה בכל מוצאי שבת אור גדול מלמעלה.

ועל כך אנו מברכים: “בורא מאורי האש” בלשון רבים על שני האורות, אור אחד מאור הנר שהדלקנו באש למטה ואור השני שמאיר לנו הקב”ה מלמעלה.

וזהו שמבואר בווהר הקדוש (פרשת ויקהל רח). לפי ביאור ה”אור החמה” בשם הרמ”ק, כי בשעה שמברכים ישראל במוצאי שבת: “בורא מאורי האש”, יורדים ארבעה מחנות השכינה: מיכאל, גבריאל, רפאל, אוריאל, שמקבלים אור גדול מן השכינה הקדושה, כדי להאיר לישראל ולשמור עליהם בששת ימי המעשה, ולכן נהגו לכופף ארבע אצבעות של יד ימין כנגד אור הנר, לרמוז על ארבעה מחנות הללו שמקבלים אור מנר ההבדלה שרומז על השכינה הקדושה, ואחר כך הם יורדים להאיר לישראל למטה.

וביאר הענין הוא על פי המבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק ד), כי ד’ מחנות של מלאכים אלו הם ד’ מחנה השכינה שמלוים תמיד את השכינה: “ד’ כתות של מלאכי השרת מלהלך ומשרתין לפני הקב”ה, מחנה

ואשונה של ימינו מיכאל, מחנה שנייה של שמאלו גבריאל, מחנה שלישית מלפניו אוריאל, מחנה רביעית של אחריו רפאל, ושנינתו באמצע הוא יושב על כסא רם ותשא. וזהו שמבאר בזוהר הקדוש כי נר הבהילה רומז על השכינה הקדושה, וארבע אצבעות שמכופים כלפי הנר, הם ד' מחנות השכינה שמקבלים אור ממנה.

יש לבאר בזה המחלוקת בין בית שמאי לבית הלל, כי לפי בית שמאי מברכים בלשון יחיד: "בורא מאור האש", ולפי בית הלל מברכים בלשון רבים: "בורא מאורי האש" בלשון רבים, על פי מה שגילה לנו רבינו אריז"ל בשער הגלגולים (הקדמה לד), כי יש נשמת שמאי הזקן הוא ממדת הדין

והגבורה על כן היה קפדן גדול, ואילו שורש נשמת הלל הזקן הוא ממדת החסד על כן היה סבלן גדול.

מעתה יש לומר כי הן אמת שעל ידי הדלקת הנר במוצאי שבת, מתגלה לא רק האור שיוצא מן האש למטה, אלא גם האור שמאיר הקב"ה מלמעלה כמו שהאיר לאדם הראשון, אולם מכיון שמדתם של בית שמאי הוא דין וגבורה, על כן הם סוברים שאין מגיע לאדם שכר כי אם על האור שהוא פעל למטה, אבל האור שיוצא מלמעלה אין זה בכוחו ואינו מקבל שכר על זה, לכן לפי שיטתם מברכים רק בלשון יחיד: "בורא מאור האש", על האש מלמטה.

אולם בית הלל לשיטתם שמדתם חסד סוברים, כי מאחר שעל ידי הדלקת האדם הנר למטה, הנה באתערותא דלתתא אתענן לעילא שיאיר לו הקב"ה אור גדול מלמעלה, על כן מצד החסד ראוי שיקבל שכר גם על האור שיוצא מלמעלה, ומטעם זה מברכים "בורא מאורי האש" בלשון רבים.

19 עתה הבה נעמיק לבאר כל האמור בדרך עבודה, מה שסיבב הקב"ה שיגלה אדם הראשון את האור של אש במוצאי שבת: "במוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור", על פי מה שכתב הגאון הגדול בעל "קצות החושן" בהקדמתו ל"שב שמעתתא" (אות ו ד"ה ומהר"ם) לפרש המדרש (ילקוט שמעוני פרשת בראשית סימן טז): "ויצא אלקים את

כל אשר עשה והנה טוב מאד, והנה טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע."

וביאר הכוונה בזה על פי מה שכתב ב"ידי משה" למחר"ם אלמושינו על ספר קהלת (פרק כז) יסוד גדול, כי החריפות האמיתית לחדור ולבלב בעומקה של תורה, נמצאת דוקא אצל אנשים כאלו שאין שכלם ישר לגמרי בלי עקש ופתלתול, אלא יש להם חלק קטן בשכל שהוא מעוות ומשובש שצריך להתגבר עליו, וכאשר הם רוצים לברר את האמת, הרי הם מפעילים ומגביהים את החלק הישר שבשכלם על החלק המעוות, ועל ידי זה מתגלה אצלם החריפות והבירור ביתר שאת וביטור עז.

אבל אלו שהם ישרים בשכלם מטבעם, עד שאין להם צורך להילחם כנגד חלק המעוות שבשכלם, אינם חריפים ובהירים כל כך מכיון שאין להם דבר המתנגד, והביא משל על זה ממה שאנו רואים בתבערת אש, כאשר יוצק עליו מעט מים, אז התגבר עליו האש ותלהב ביתר שאת ויתר עז ממה שבערה מקודם בלי מעט המים, כי כל דבר מתפעל ביתר שאת כאשר הוא צריך להתגבר על המתנגד לו, כן הדבר אם יש לשכל קצת התנגדות מהסכלות, אז יתגבר עליה השכל ויהיה מחודד יותר.

אין מברכין על הנר עד שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר לאורו בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת. ולכן אם הוא יוצא בברכת הבהילה מאחרים, ורוצה לצאת גם בברכת "בורא מאורי האש", יקרב עצמו אצל האש כשיעור זה, ואפילו אם הוא עומד חוץ לבית, כל שהאור גדול שיוכל להכיר במקום שעומד, יוצא ידי חובתו.

נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפורניים, והטעם כדי לראות אם יוכל להכיר בין מטבע למטבע וכנ"ל, כמו שמכיר בין צפורן לבשר, ועוד שהצפורניים הן סימן ברכה, שהן פרות ורבות לעולם. יש לראות בצפורני יד ימין ולאחור הכוס ביד

שמאלית. וגם מסתכלים בכפות הידים שיש בשרטוטי היד סימן להתברך בו. הילכך יש לכפוף האצבעות לתוך היד, היינו הארבע אצבעות על גב האגודל, שאז רואה בצפורניים עם הכפות בבת אחת, ולא יראה פני האצבעות שכפנים. ויש נוהגין לפשוט אח"כ הארבע אצבעות, ולראות מאחריהם על הצפורניים.

21

"טוב מאד זה יצר הרע"

על פי האמור מבאר הרשב"ם שמעתתא כוונת המדרש כמין חומר: "והנה טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע", כי היצר טוב נקרא חכם ולעומת זה היצר הרע נקרא מלך זקן וכסיל, על כן כאשר יש לאדם התנגדות מצד הסכלות שהוא היצר הרע כנגד היצר טוב שהוא צד החכמה, יתגבר השכל שהוא היצר טוב על היצר הרע שהוא הסכלות, ויתעלה במעלות רבות מאשר היה טרם שנלחם עם היצר הרע כי כל דבר מתפעל מהפיכו, נמצא כי הן אמת: "והנה טוב זה יצר טוב", אולם

"מאד זה יצר הרע", כי על ידי התנגדות מצד היצר הרע וההתגברות עליו הרי הוא מתעלה לעבוד את ה' מאד ביתר שאת וביתר עז.

בדרך זו הוא מפרש המדרש (ילקוט שמעוני תהלים קיב): "אשרי איש ירא את ה', אשרי איש ולא אשרי אשה, אמר רב עמרם אמר רב, אשרי מי שהוא עשה תשובה כשהוא איש, רבי יהושע בן לוי אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כשהוא איש".

הביאור בזה כי כאשר יש לו התנגדות מצד היצר הרע, הוא זוכה לעבוד את ה' ביתר שאת, וזהו שאומר דוד המלך: "אשרי איש ירא את ה'", שמתגבר על יצרו כשהוא איש ויש לו התנגדות מצד היצר, ומפרש הטעם כי אז "במצותיו חפץ מאד" - "מאד" דייקא, בבחינת "טוב מאד" זה יצר הרע. אלו תוכן דבריו המתוקים.

יונעם להשוות בזה מה שמפרש ב"עבודת ישראל" (פרשת בראשית) מקרא קודש (בראשית ב יח): "ויאמר ה' אלקים, לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו". פירוש, "לא טוב היות האדם לבדו", בלי יצר הרע, כי אז הרי הוא כמלאך שאין לו יצר הרע, אלא אעשה לו עזר כנגדו, כלומר שהעזר הוא על ידי שיש לו יצר רע שמתנגד אליו והוא מתגבר עליו עכ"ל"ק. ולפי האמור מכואר הנינין, כי על ידי שיש לו התנגדות מצד היצר, הוא מתעורר לעבוד את ה' ביתר שאת וביתר עז.

22

והנה ידוע כי בשבת קודש מחמת שיש לאדם נשמה יתירה כמבואר בגמרא (ביצה טז), מתגבר מאד חלק הרוחני שבקרבו עד שהיצר הרע אין לו שליטה על האדם, כמו שפירש הרה"ק מראפשיץ ז"ע הפיוט של האריז"ל ליל שבת קודש: "נהויה ישרי בה בקדושת רבא, ובחמרא טבא דביה תחדי נפשא".

כי בימות החול יש לאדם חומר גשמי שמתאוה לעניני עולם הזה, לכן הנפש הרוחנית אינה שמחה עם הגוף אלא נלחמת בה ברצונה לקיים מצוות ה' כראוי. אולם בשבת קודש: "נהויה ישרי בה בקדושת רבא", אורו של הקב"ה שורה על הנפש בקדושה גדולה, ובחמרא טבא, שיש לו בשבת חומר טוב, "דביה תחדי נפשא", שהנפש שמחה עמו עכ"ל"ק.

על כן בשבת קודש כאשר שלט האור הגדול שנברא ביום ראשון שאדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, לא רגיש אדם הראשון עדיין שיש לו יצר הרע שהוא צריך להילחם בו, כי האור הגדול של שבת קודש ביטל את הכח של היצר הרע בבחינת: "ובחמרא טבא דביה תחדי נפשא". אולם כמוצאי שבת כאשר נסתלק האור הגדול ונעשה חושך בעולם, רגיש אדם הראשון פתאום שיש לו מלחמה קשה עם היצר הרע שהוא זוהמת הנחש שנכנס בו אחרי שחטא בעץ הדעת. לכן נתיירא מאד מהנחש הקדמוני: "שמא בא לנשכני".

הקשת שתי אבנים יצר טוב ביצר הרע

23

על כך מגלים לנו חכמינו ז"ל: "במוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה, והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור". הביאור בזה על פי מה שמצינו במדרש רבה (פרשת בחוקותי פרק לה סימן ה):

"אמר הקב"ה תורה קרויה אבן ויצר הרע קרוי אבן, תורה קרויה אבן שנאמר (שמות כד) את לוחות האבן והתורה והמצוה, יצר הרע קרוי אבן דכתיב (יחזקאל לו) והסירותי את לב האבן מבשרכם, תורה אבן, יצר הרע אבן, האבן תשמור את האבן".

מעתה יש לומר שהקב"ה חנן לאדם הראשון דעת, לטחון שתי האבנים זו בזו כדי שיצא מהן האור, כדי ללמדו בכך לקח נשגב ולחזק את רוחו, כי הן אמת שהוא צריך לתקן את אשר חטא בעץ הדעת, אולם

26. As we grapple with hardships, we should also remember that the evil inclination is sending us its own message. It takes deadly aim at our weakest points, telling us, "Be realistic. There is no way on earth you can possibly withstand this trial. You are being tested far beyond your level, and Hashem does not even expect you to prevail. He will definitely understand and forgive you if you succumb."

This line of thought is typical of the one who fosters it, and it is not true. Hashem does not test us with more than we can bear (Avodah Zarah 3a). To do so would contradict the principle of freedom of

choice, because it would make it impossible for us to successfully face trials. What if someone were to tell us, "Lift this building off its foundations or I'll shoot"? Even if we wanted to, we could not budge a single brick. Is there any element of choice in a situation which is obviously impossible? The outcome is a foregone conclusion. When faced with tests, we must believe that we are indeed capable of passing them. This belief itself will help us to do so, since it guarantees that Hashem will help us pass the test. As our Sages tell us (Shabbat 104a), "One who attempts to purify himself will be assisted." We need the firm will to do good. The rest will come automatically.

*

אסור לו לסיפול ברשת היצר הרע על מה שנכנס בו היצר הרע אחרי חטא עץ הדעת. כי אדרבה על ידי שיתגבר על התנגדות היצר הרע יזכה לעבוד את ה' ביתר שאת וביתר עוז.

וזהו שהשפיע לו הקב"ה דיעה מעין דוגמא של מעלה: "והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור". כדי שישכיל להבין מזה תכלית בריאת היצר הרע, כי על ידי שנלחם האדם עם האבן של תורה כנגד האבן של היצר הרע, הנה דוקא על ידי הקשת שתי האבנים זו בזו יוצא מהם האור האמיתי בכחינת יתרון האור מן החושך.

ויש להעיר בזה מדברי הוהרה הקדוש (פרשת תצוה קפד): "ולית נהורא אלא ההוא דנפיק מגו חשוכא, דכד אתכפיא סטרא דא אסלק קוב"ה לעילא ואתייקר ביקריה, ולית פולחנא דקוב"ה אלא מגו חשוכא, ולית טובא אלא מגו בישא". פירוש: "אין לך אור כאותו אור שיוצא מתוך החושך, כי כשנכפה הסטרא אחרא מתעלה הקב"ה למעלה ומתכבד כבודו, ואין לך עבודה להקב"ה אלא שיוצא מתוך החושך, ואין לך טוב אלא היוצא מתוך הרע". הרי כי האור יוצא דוקא מתוך ההתגברות על החושך, והרי זה בכחינת האור היוצא מתוך ההתנקשות של שתי האבנים זו בזו.

25. בדרך זו יומתק להבין מה שמבואר במדרש ובפרקי דרבי אליעזר, שהקב"ה שלח לאדם הראשון אור מן השמים: "נשתלח לו עמוד אש להאיר לו ולשמור מכל דבר רע", הביאור בזה על פי מה ששנינו בגמרא (קידושין ל): "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום... ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו".

נמצינו למדים מזה כי מקודם צריך האדם להשתדל להילחם בכח עצמו כנגד היצר הרע, ועל ידי זה הוא זוכה לסיוע מאת הקב"ה שאכן יצליח להתגבר עליו. על כן הזמין הקב"ה תחילה לאדם הראשון שתי אבנים שטחנן זה בזה, כדי לרמוז שהוא צריך להילחם בכוחו כנגד היצר הרע כדי שיתגלה האור, ועל ידי זה זכה ששלח לו הקב"ה עמוד אש לשמור עליו שלא יוכל היצר לשלוט בו.

"בראתי יצר הרע"

ובראתי לו תורה תבלין"

ויש לפרש בזה מאמרם (שם): "כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו". הביאור בזה כי לכאורה יפלא מה שברא הקב"ה את היצר

צדיק גמור או בעל תשובה

המבונות השונות שנתגלו ברחל ובלאה, שרחל היתה מטבעה יפת תואר ונפת מראה, ואילו לאה שנתתה את מעמדה הראשוני באמצעות דמעות ותפילות, מהוות סימנים מובהקים לבנים, אודות שני דרכים ראשיות

היופיו המופלג בו נשתבחה רחל, בהיותה יפת תואר ויפת מראה, לבטח לא היה יופי חיצוני גרידא. נוי של חיצוניות בלבד אינו ענין שיש להשתבח בו, שהרי כבר העיד המקרא (משלי לא, ל): "שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל". על כרחנו חייבים אנו לומר, שיופיה של רחל ביטא *נוי רוחני עילאי של יראת שמים, שבו אמנם יתהלל המתהלל, מידת רחל היתה מידת "צדיק גמור", שאין בו כל מום והוא יפה תואר ויפה מראה.

27a

עתה הבה נבאר הקשר בין מה ששלח יעקב אבינו את יהודה אל יוסף: "להורות לפניו גשנה", ופירש רש"י: "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", למה שמבואר במדרש: "למדנו רבינו אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת, כך שנו רבותינו אין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו".

27b

יד) ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו וגו', אפשר חטא בא לידו ושכינה עמו". וצריך ביאור הלא מצינו שחטא בבת שבע, אולם הביאור על כך שחטא זה נסתבב לידו, כדי להורות תשובה ליחיד שחטא שידע נאמנה, שאפשר לתקן בתשובה אפילו חטאים חמורים כמבואר בגמרא (ע"ו ד):

"לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב (תהלים קט כב) ולבי חלל בקרבי... אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד... והיינו דרבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מאי דכתיב (שמואל ב כג א) נאום דוד בן ישי ונאום הגבר הוקם על, נאום דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה".

ונראה לבאר הענין בזה, על פי מה שכתב הגה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין ז"ע ב"פרי צדיק" (פרשת ויגש אות ג), כי יוסף ויהודה עם שתי בחינות בעבודת ה', יוסף הוא בבחינת צדיק יסוד עולם גמור שלא חטא מעולם, כמו שאמר לאחיו (בראשית מב יח): "ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחינו את האלקים אני ירא". ואילו יהודה הוא בבחינת בעל תשובה, שהודה ואמר במעשה תמר (בראשית לח כו): "צדקה ממני".

על כן יצא ממנו דוד המלך אשר עליו אמרו חכמינו ז"ל (שבת נ): "כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה, שנאמר (שמואל א יח

29

בלאה לעומתה, היתה מידה שונה, זו המקבילה למידת בעל תשובה המשנה את מעמדו שמכבר הימים (כמוכּוּן שבלאה עצמה לא היה מעולם שמץ פגם, אלא שמידתה רומזת לכך). דרגת בעל התשובה היא אמנם, במידה מסויימת, גבוהה מזו של צדיק גמור, כדרך שאמרו חז"ל (ברכות לה ב): "מקום שבעלי תשובה עומדים שם, צדיקים אינם עומדים שם", אלא שמכל מקום עדיפות מסויימת נודעת על פניו לצדיק הגמור. בעל ה"חניא" (איגרת התשובה, פרק ט) המשיל את התשובה לחבל שנפסק ונקשר שנית. לאחר הקשיבה מקום הקשר הוא כפול ומכופל, ולכן גם חזק יותר מחבל רגיל. אולם ה"שפת אמת" (לקוטים, חלק ב, עמוד לה) העיר, שעל כל פנים אותו חבל כבר אינו ישר, אלא מלא קשרים. נמצא שצדיק גמור מסומל ביופי, ואילו *בעל תשובה מסומל בחזק, זהו השוני הבולט בין יופיה של רחל לבין דמעות עיני לאה ששינו את מצבה לבלי הכר. אדרבה, על ידי דמעות אלו זכתה להעמיד דורות קודם לאחותה, כבעלי תשובה שדרגתם עדיפה ומחוקקת.

32 Battle Plan - Rebekah Heller - Sara Rigler

Hashem Himself called the yetzer hara "ra" [evil]. The Maharal explains what good and evil really are. Hashem is the Source of all goodness, all light, all creativity, all giving. All of the lofty and noble qualities are manifestations of Hashem's goodness. Evil is everything that is opposite. Evil is everything that conceals Hashem's goodness.

* According to the Maharal, goodness is absolute and real, because it is a manifestation of Hashem, Who is Ultimate Reality. Everything that Hashem created is a manifestation of Him, the same way a building is a manifestation of the will and wisdom of the architect. Therefore, when we look at Hashem's creation, we see His goodness. That's why, in the Torah's account of creation, Hashem proclaims that what He created that day is good. When the Torah says "ki tov — it was good," it means that that particular creation bears testimony to the Creator's reality and goodness.

➔ If good is that which reveals the Creator, then evil is that which conceals Hashem, that which makes God seem to be absent.

33 How does evil do that? It is implicit in the creation itself. In the Maharal's essay on Chanukah, called *Ner Mitzvah*, he asserts that the four empires — Babylonia, Persia, Greece, and Rome — under whom the Jewish people were exiled are hinted at during the very creation of the world. The second verse of the Torah reads: "And the world was formless and chaotic, darkness on the face of the depths." The Maharal shows how these four phrases — formless, chaotic, darkness, the depths — refer to the four empires. These empires were evil according to our definition; they concealed Hashem in different ways.

That evil is alluded to in the very beginning of the creation account means that evil is an inherent part of creation. In fact, evil

is a result of the world being a creation, because of the inherent distance between the Creator and the creation. Before the creation, there was only Hashem. As soon as Hashem began the process of creation, there was something other than Hashem: the created world. This otherness allowed the possibility of evil, which, as we said, is the sense that Hashem is absent. The yetzer hara is the force of Divine absence.

34 In truth, evil is an illusion, because Divine absence is an illusion. In the ultimate sense, evil does not exist. In this world of apparent duality, however, it is easy to be blind to Hashem's all-encompassing Oneness. Thus, Hashem's own definition of evil is the absence of good, the apparent absence of Hashem.

**Battle Plan #9:
Put Hashem Into The Picture**

Since the yetzer hara operates by making Hashem appear to be absent, the yetzer hara can be defeated simply by experiencing Hashem's presence, by putting Hashem into the picture.

This means that whenever you are about to succumb to the yetzer hara, remind yourself that Hashem is present (which is, in fact, the truth!).

Conjure up a sense of the presence of Hashem. Yosef used a version of this method when he was tempted by Potiphar's wife. He visualized the face of his father Yaakov before him. In the presence of his father, he simply could not descend to the low level of adultery.

כאמור לעיל מעשי האמהות מהווים סימן לבנים. כל תכונה שהופיעה אצל האמהות, חזרה והופיעה ביתר שאת אצל בני בניהן כרבות הימים, קל וחומר שתכונות האמהות בלטו אצל בניהן, השבטים.

תבונת רחל שהיתה יפת תואר ויפת מראה, ניכרה שוב ביוסף בנה, שאף עליו מעידה התורה (בראשית לט, ז): "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה". יוסף מסמל את הצדיק המתרחק ובורח מכל שמץ מגע עם הרע. העיניים היפות שבהן נתברכה רחל, אף הן חוזרות ומופיעות אצל יוסף שהתברך בברכת (שם, מט, כב): "בן פורת עליו עין". גם העיקרון שנתבאר לעיל שטיב הראיה רומז ליראה, שהוא המאפיין הראשי של יפי התואר והמראה, מופיע בהבלטה אצל יוסף המצהיר על עצמו בכנות (שם, מב, יח): "את האלוקים אני ירא".

לעומת זאת מצויות אצל זרעה של לאה תכונות שונות, שאף הן מיסודיה של האם הגדולה. הגדול שבבניה הלוא הוא ראובן, שעליו העידו חז"ל (בראשית רבה פד, יט) שפתח בתשובה תחילה, ולכן הובטח מפי הקב"ה שאף בן בנו, הושע, יפתח פתח של תשובה כפי שנאמר (הושע יד, ב) מפיו: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך".

315 a

גם "חטאו" של ראובן אינו כה פשוט כפי שנראה במבט שטחי. עליו אמרו בגמרא (שבת נה, ב): "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה". נשאלת איפוא, השאלה, מאחר שראובן לא חטא, ואף על מה שנראה כחטא הוא פתח בתשובה תחילה, מדוע פירסם זאת הכתוב? על כרחנו חייבים אנו לבאר, שהיתה זו זכות לראובן, כאשר בצורה זו הוא גילה את כוח התשובה. היה זה המשך ישיר לדרכה של האם, ששתלה נטיעה של חזרה בתשובה והורשה דרך זו לצאצאיה אחריה.

גם יהודה היה מבני לאה ואף הוא נודע בסגולת התשובה והיודיו, באומרו (בראשית לח, כו): "צדקה ממני". הודאת יהודה במעשה חמור, היתה זו שגרמה ודחפה את ראובן להודות על המשגה שהיה בידו (עין בבא קמא צב, א). הודאה זו היתה צעד גדול וחשוב כל כך, עד שבגיננו נקראו כל זרע ישראל על שמו "יהודים" (עין תרגום יונתן לבראשית מט, ח).

316

דברים אלו עולים בקנה אחד עם מה שאמרו חז"ל במדרש (בראשית רבה עא, ה):

לאה תפסה פלך הודיה ועמדו ממנה בעלי הודיה: יהודה — "ויבר יהודה ויאמר צדקה ממני", דוד... דניאל... (ואילו) רחל תפסה פלך שתיקה, ועמדו כל בניה בעלי מסטרין (שתיקה)...

השתיקה שבענין זה רומזת להתבטלות מוחלטת של הגוף והחומר כלפי הרוחניות, כענין שהעידו במשנה (אבות א, יז): "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה", ובכך הצטיינה רחל. אולם לאה אחזה בפלך ההודיה הרומזת לידוי, "זמודה ועוב ירוחם". כל אחת מן האמהות הורישה מכוחה הייחודי לבניה ולבני בניה, וממיכלול תכונות נאצלות אלו נתכונן בית ישראל.

if Rabbi W.'s presence can so effectively catapult you to a higher level of behavior, what about Hashem's presence?

* If, on the edge of sin, you can simply say to yourself these four words: "Hashem is here now," and make that truth real to yourself, the battle is over and you are the victor.

35

היבם יש לפניו שמי דרכים, או לייבם אשח אחיו או לחלוץ, והטעם שזוחר

בחליצה ואינו רוצה לייבם הוא, כי ירא לנפשו שאינו יכול לעשותו לשם שמים, והנה על זה מורה ענין חליצת הנעל, דאמרינן בגמ' מענינא כג: גבי צרי' דחויי המגעל, "מאי טעמא כולה אורחא לא סיים מר מסאנייה וכי מטי למיח סיים מסאנייה אמר להו כולה אורחא חוינא במיח לא קא חוינא", ובספר סוד ישרים (להרה"ק מראדזין ז"ע) מבאר כי מגמ' זו יכולים אנו להבין מה הענין של מגעל. כי במקום שהאדם רואה את הכל מצורר לפניו ואין לו שום ספיקות אין לו צורך למגעל, ורק בעת שהולך במים שאינו יודע צבירור מה ימלא צדק הילוכו, או הוא צריך מגעל. נמצא כי יסוד ענין של מגעל בעבודת ה' הוא, כי בעת אשר אדם יורד בצורך החושך לצביר משם הטוב, והוא הולך צדק שיש בו ספק אם יצליח לצביר הטוב או ח"ו ידבק בחלק הרע, והיי

לשם שמים, וזו היא הדרך שמצינו אלל יהודה, שעשה יבוס כללמו חמר, וכמו שפי' הרמב"ן שם שהי' ענין של יבוס, כי יהודה והשבטים עסקו בצבירור עניני עוה"ז לצביר הכל לשם שמים. ליוסף הצדיק הי' דרך אחרת, הדרך של חליצה, מצינו בנפיון של יוסה"ז דכ' (בראשית ל"ט) "וימאן", ואמרו חז"ל (בר"ר פ"ו פ"ז) שיוסה"ז אמר אם לדבר מנוה ממאנין לדבר עבירה לא כ"ש, ומצוה שהי' יוסף הצדיק צריך ללמוד ק"ו כדי למאן, והדבר צריך ביאור כי למה לו ללמוד מחליצה, למאן צביר עבירה, וכי יש הוי"א לעבור עבירה שהוצרך לימוד שלא לעשותו, ומה הלימוד מחליצה, רק הצנח הענין מצאר השפ"א בליקוטים (כפ' יחגז), רש"י מצא דברי חז"ל שהי' כאן ענין של לשם שמים, שהיא רחמה כי צריך ללאת ממנה בן, והי' זה נפיון ליוסה"ז אולי באמת צריך לעשות זה המעשה לשם שמים, כי יש כאן נשמה שצריכה ללאת ממנה, וכענין מעשה יהודה שהי' בו ענין לידת נשמת משיח, ודיקא ע"י אופן כזה כמצוה בנפריס, וממילא הי' ספק ליוסה"ז אולי יש חיוב עליו לעשות פעולה זו. ועל זה עשה ק"ו מחליצה, כי יסוד מנוה חליצה הוא שהחורה נמנה דרך לאדם שלא ידאוג עבור העלאת הנשמות וענינים אחרים, רק יכול למאן, אי"כ כ"ש לדבר עבירה ממאנין, אף שיש חשבון כענין זה של להקים לחיו שם. נמצא כי יסוד עבודה יוסף הצדיק הי' חליצה, עבודה מצלי לירד למקומות של חושך וספיקות לצביר ולהוציא יקר מוולל. חו הכונה שמכרו יוסף הצדיק עבור נעלים, כי השבטים ראו ללכת צדרכו של יהודה, ולא צדק של וחלצה נעלו, רק דייקא נעלים לעסוק צבירורין והעלאת המדושה

נמשך אחר חינוניות הדבר ולא יעלה הניצוץ הקדוש, או יצליח להיות לבוק בפנימיות, נמצא שהולך צדק שאינה מצוררת ונקרא שהולך נמגעל. אבל מי שעוסק בעבודת הש"ת באופן שאינו מכניס עצמו לנסיונות, ואינו הולך צדרכים מסוכנות להוציא משם יקר מוולל, אז אדם כזה אי"צ מגעל. וזוה מצאר הקוד ישרים מה שמצינו אלל מראה הסנה שכי' (שמות ג') "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא", כי במקום אדמת קודש, שהקדושה שם צבירות אין צורך למגעל, וכן הוא הענין מה שאסור ליך צבירמ"ק עם נעל, שהכל מצד צבירות הקדושה. ולכן היבם אשר צוחר צדק החליצה, שאינו רוצה לירד ולצביר עניני עוה"ז ולהוציא משם יקר מוולל, ולהקים שם לחיו להביא נשמת אחיו לעוה"ז בנן הגולד כדאיחא בנספה"ק, שהרי אינו רוצה להכניס את עצמו צדק כו שהיא מלאת ספיקות שמא לא יעשה שליחותו ויפגע ביסור אשח את, הרי אינו רוצה צדק של מגעל כי אינו רוצה להיכנס לחון ההסחר, ולכן וחלצה נעלו.

372

בתיב (עמוס ג') "על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים", ואמרו חז"ל (פרקי דרבי אליעזר פל"ח) כי השבטים מכרו יוסה"ז בעשרים כסף, וכל א' מהשבטים נעל ב' כסף לקנות נעלים. וצודאי דברי חז"ל עמוקים מיני ים, רק נקודה א' נוכל להבין מה שמרמוזו צוה, כפי אשר האיר לנו הסוד ישרים. כי מחלוקת יוסה"ז והשבטים אשר היו חתם מלכות של יהודה, הימה אם לצבור צדק היבוס או צדק החליצה. דרך יבוס נקרא שעוסק בעניני עוה"ז, אפי' בענין כזה אשר קרוב הוא לפגוע באשח את, ולצביר שמעשיו

38 Listen to Your Messages

A friend of mine from my yeshivah days was considering becoming a doctor, and he asked the Ponevezher Rav for his advice.

"Tell me," said the Ponevezher Rav, "have you heard the news about the man who walked across Niagara Falls on a tightrope?"

"Yes, I did," my friend replied.

"Well if he would have asked beforehand to ask my advice, I would have said he was crazy. But now that he's successfully done it, he is an international hero. What should I tell you? Is the path to becoming a doctor fraught with danger? Without doubt. But if a person is successful, he can use it to make a kiddush Hashem."

"So what should I do?" asked my friend.

"You have to arrange a safety net," said the Ponevezher Rav, "before you walk across the falls on a tightrope."

My friend took the Ponevezher Rav's advice. Today, he is an outstanding physician and an even more outstanding Jew.

(Every one of us who steps into the secular world, who ventures into the professional arena, must be fully aware that he or she is walking across a roaring falls on a tightrope. And he has to make sure that there are safety nets to catch him if he stumbles.)

*What are those safety nets? Our homes; our yeshivos; our rabbanim; our spouses, who can tell their mates when they're veering from the path; the time we set aside for learning Torah and doing mitzuos. All of these are our safety nets, without which going out into the world would be like crossing Niagara Falls on a tightrope, foolhardy and dangerous. That has to be our goal — to stay close to our safety nets as we bring honor and glory to His great and holy Name.

379

בסתר ובגלוי

כלל יסודי מסור בידינו כי לכל אחד ואחד מבני האדם דרכים ושיטות משלו בעבודת הבורא. תעודת כל אדם עלי אדמות להרבות כבוד שמים בעולם, אלא שיעד נכסף זה ניתן להשגה באופנים שונים.

* דרכי עבודת ה' נמשלו לאבני חן שלכל אחד גוון וווהר משלו, וגוון עבודת כל אדם ייחודי הוא לו, בהתאם לתכונות נפשו.

עוד זאת נתגלה לנו מפי חכמינו ז"ל שמהותו ותכונתו של כל יחיד רמוזה בשמו. נמצא, איפוא, שאם נזכה, נשכיל להבין שדרך עבודת כל אדם רמוזה בשמו.

לא תמיד מסוגלים אנו להבין את הצופן הרמוז בשמו של אדם, אולם ביחס ליהודה וליוסף חשפו חז"ל לפנינו טפח מעולם כמוס זה. הם אמרו (סוטה י, ב):

אמר רבי חנין בר ביזנא, אמר ר' שמעון חסידא: יוסף שקירש שם שמים בסתר, וכה והוסיפו לו אות אחת משמו של הקב"ה, רבתיב (תהלים פא, ה): "עדות

ביהוסף שמו. יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא, זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה.

עמידתו של יוסף בנסיון שהציבה לפניו אשת פוטיפר, היה בה משום קידוש שם שמים מופלא. אולם כל אותו מעשה רב של קידוש השם נעשה בסתר, הרחק מעיני הבריות. כגמול על כך נתווספה ליוסף אות ה' משמו של הקב"ה, והוא קרוי בספר תהלים יהוסף, בתוספת הה' שמשם הו"ה. נמצא כי בשמו של יוסף יש ביטוי למעשיו.

אף אצל יהודה מצינו גילוי נפלא של קידוש שם שמים. כאשר הודה יהודה בפרשת תמר באומרו "עדקה ממני", היתה זו התבטאות פומבית שכולה אמרה מסירות למען כבוד שמים, יקר היה בעיני יהודה דבר האמת יותר מכבודו, ועל כן הודה במעשהו. אותו ביטוי של קידוש ה' הופיע פעם נוספת אצל זרעו של יהודה, ושוב בצורה פומבית ביותר. נחשון בן עמינדב נשיא שבט יהודה, היה הראשון שקפץ לים סוף, ועל ידי זה הביא לבקיעתו. שוב היה כאן גילוי של נכונות לציית לדבר ה' אפילו במחיר מסירות נפש. כיון שמעשי יהודה בתחום קידוש השם היו מפורסמים יותר, גם בשמו מצוי ביטוי בולט יותר של שם שמים, כאשר בשמו של יהודה מצויות כל ארבע האותיות של שם הו"ה.

דרכי עבודה שונות

כיון שהמדובר בשמות, ואלו מעידים על מהויות, עלינו להבין שמעשי יהודה ויוסף שעליהם הצביעו חז"ל, לא היו אלא פרטים שיצאו ללמד על כלל תכונותיהם.

כל דרכו של יוסף היתה בהצנע לכת מאין כמותה. לפי עדות התורה היה יוסף יפה תואר ויפה מראה, ולפי ביאורם של חז"ל הוא סילסל בשערו והתחיל אוכל ושותה (רשי לט, ו). היה בכך ביטוי לכשרון מופלא להסתיר את מידת צדקתו, באמצעות מעשים שנראו כשייכים לתחום הארציות הפשוטה, (עיין "שפת אמת", מקץ, תרל"ב).

כעין זאת העיר השם משמואל* (עמוד רצו) מה רב היה כוחו של יוסף בהצנעת מעשיו. כולנו מכירים מעשים שסופרו על גדולי ישראל שמסוגלים היו במבט עין בלבד לחשוף את החבוי במסתרי איש. והנה שבטי ישורן, שאין לנו שמץ השגה בחכמתם ובצדקתם, שהו במחיצת יוסף שעות ארוכות, ולא עמדו על טיבו האמיתי, בסוברם שאיש מצרי לפניהם. עוד

מי שמוכנה היתה בסתר למסור את הסימנים לאחותה, לראות שאחותה יורשת את מקומה בביתו של יעקב כשהיא נדחית מפניה, ולהבליג. אף היא הורשה את כוחה ותכונותיה לבניה שנעשו בעלי מסטירין, שתקנים ושומרי סוד. זכותה של רחל היא שעמדה ליוסף להגיע למה שהגיע, וכבר רמזו חז"ל על כך במדרש. בחלומו של יוסף, שהיה כאמור חזון אודות מלכותו העתידה, נאמר (לו, ז): "והנה קמה אלומתי וגם נצבה". חז"ל (בראשית רבה פר, ו) דרשו את הביטוי "אלומתי" מלשון אלמות - "משתיקתא דאימיה". שתיקתה ואלמותה של אמו הן שעמדו ליוסף, שבכותם עלה לגדולה.

סגולת השתיקה של האם היא שהצעידה את יוסף בנתיב הגדולה, וגם צעדיו טבועים היו בחותם זה של שתיקה והסתר דבר. מתוך כך גם קידוש השם שלו נתבצע בסתר, ואף האות משם שמים שנתווספה לו הובלעה בשמו.

ענין זה נרמז גם בשם שקיבל יוסף מאוחר יותר "צפנת פענח". פרעה רצה להצביע בכך על סגולתו של יוסף שהיה מסוגל לפענח ולפתור את הדברים הצפונים והנעלמים. אלא שאם כן היה צריך יוסף להקרא "פענח צפנת" ולא "צפנת פענח"? הסביר ה"שפת אמת", שבכך רמזה התורה שכוחו של יוסף היה במה שמסוגל היה להצפין ולהסתיר את עצמו, והוא שעמד לו שיוכל לפענח את הדברים המוקשים. ה"צפנת" הוא שגרם ל"פענח".

הרי לפנינו שתי שרשרות של מעשים שעברו מאמהות לבניהן, ומהם לבני בניהם לדורות עולם. האחת - כולה אומרת הלל והודיה בפומבי ובפרהסיא, והשנייה - עוצמתה בגבורת שתיקתה ובהסתר שבה. לכל אחת ממחזרות אלו גוון ייחודי משלה, אולם מכנה משותף לשתיהן - קידוש שם שמים.

לפני כן בהיות יוסף נער את בני בלהה ואת בני זלפה, עוררה התנהגותו חששות כבדים בלב אחיו. אפילו הם לא העלו על דעתם את טוהר ליבו ושמעשיו מכוונים אך ורק לטובתם ולשם שמים. אכן כל חייו יוסף היו מסכת ארוכה של קידוש השם מתוך הסתר. העמידה האיתנה בנסיון אשת פוטיפר היוותה סעיף אחד במסכת הסתר זה.

*אולם מידה אחרת היתה ביהודה אחיו וכל מעשיו חתומים היו בבירור, בהתלהבות אש קודש לעבודת הבורא. כל רואיו של יהודה יכולים היו להעיד על קדושתו וצדקתו, ועל כן נאמר בו (להלן מט, ח): "יהודה אתה יודוך אחיך", וביארו חז"ל במדרש (בראשית רבה צח, ו): "אחיך מודים בך, אמך מודה בך, אני עצמי מודה לך".

כיון שזו היתה תכונתו של יהודה, אף קידוש השם שלו נעשה בפרהסיא במעמד עם רב מישראל. תכונה זו הוא אף הוריש לצאצאיו, שקידשו שם שמים בצורה גלויה ומפורסמת כפי שנתגלה במעשהו של נחשון.

מחלוקת לשם שמים

על שתי תכונות אלו, ששתיהן לכבוד שמים, ניתן בהחלט לאמור שאלו ואלו דברי אלוקים חיים, והשלימות המוחלטת עולה משתיהן כאחת. עם ישראל קרויים "יהודים" על שמו של יהודה, וכמו כן הם מכונים "יוסף" (עיין תהלים פ, ב), ועליהם לאחוז בשרביטי הזהב של שני המלכים הקדמונים כאחד.

ישנם זמנים שבהם יש לנקוט דוקא בנשק השתיקה והאלמות כדרך שנאמר (תהלים לט, ב): "אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי", והנביא עמוס אומר (ה, יג): "לכן המשכיל בעת ההיא ידום, כי עת רעה היא".

*אכן הנביא בדבריו אלו מדגיש כי העת ההיא היא הגורמת, ואילו בזמן אחר יש לנקוט דוקא במידה מנוגדת. קיימים זמנים שבהם, אדרבה, יש להעדיף קידוש השם בגלוי. דוד עצמו אמר (תהלים כג, ה): "תערוך לפני שלחן נגד צוררי", ופרסומי ניסא עדיף. (עיין "שם משמואל" עמוד שב).

עיקרון גדול זה למדנו גם מאסתר המלכה שחז"ל (בראשית רבה עא, ה) שיבחוה בשל שתיקה הממושכת, "אין אסתר מגדת". אולם דוקא לה נאמר הציווי הפסקני מפיו של מרדכי "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת". לאמנר בכל מידה יש לאחוז בעיתה ובזמנה. קיימים זמנים שבהם יש לאחוז בסגולת השתיקה, אולם בעתות אחרות שומא לאמץ דוקא את הדיבור והפרסום.

טיבה של אחדות

מכל התמונה נמצאנו למדים פעם נוספת מה רב כוחה של אחדות ומהו טיבה.

*למדנו מפרשתנו כי ההתקרבות שחלה בין יוסף לאחיו היא שגרמה להפצעת אור ישועת יעקב אבינו, והיא גם זו שתיניב את גאולתנו המיוחלת. בד בבד עם זאת למדנו מה משמעותה של אחדות אמת. זו אינה דורשת טשטוש הייחודיות של כל אחד, אדרבה, על כל אחד להתאמץ לאחוז בדרך העבודה המתוקנת לו, אלא שזה אינו צריך לגרוע מרגש האחוה. דרך עבודתו הפרטית של איש, מותר מקום נכבד גם לזולת, לעבוד את הבורא בדרכו שלו.

השלימות והגאולה תלויים בכך שכל אחד ישתדל ללמוד ממידותיו הטובות של רעהו, כך שמכולם כאחד יתרבה כבוד שמים. כאשר ישראל ינהגו בדרך זו, מובטחים אנו שאף הקב"ה יסייע בידם ויצמיח ישועה.

כך לימד הנביא יחזקאל בחזונו, (בפרק לו, הנקרא בהפטר פרשה זו). כאשר עץ יוסף יתקרב אל עץ יהודה והיו לעץ אחד, או אז תבוא גאולתנו האמיתית, שסימנה הבולט הוא השראת השכינה המתמדת בעם ישראל. אולם במיפגש שבין יוסף ויהודה היה יותר מאיחוד משפחות גרידא. אף בזה ישנה ברכה מרובה, אלא שכאן המדובר במשהו עמוק ויסודי הרבה יותר. מדברי חז"ל למדנו שהיתה זו לא רק פגישת שני אישים. היה זה מיפגש בין שני עמודי עולם שייצגו שתי שיטות, והאיחוד שבין השנים הוא שורש הגאולות.

*במדרש (בראשית רבה עג, ב) קראו על המאורע של "ויגש אליו יהודה את המקרא (תהלים מה, ה): "כי הנה המלכים נועדו, עברו יחדיו", והם ביארו: "כי הנה המלכים - זה יהודה ויוסף". לדבריהם לא היתה זו שתדלנות

3 And Joseph said to his brothers, "I am Joseph. Is my father still alive?" But his brothers could not answer him because they were left disconcerted before him.

50

By means of spiritual purity, one's prayers shoot straight as arrows... This is the aspect of "My Covenant is faithful to him." For faith is related to prayer.... Then the light of Moshiach begins to sprout forth.

Likutey Moharan II:83

According to Rabbi Nachman, spiritual purity, faith in God, and prayer, are all closely bound together, and if we could fully attain them, the light of the Messiah would begin to shine in the world.

This is true of the Jewish people as a whole, and within each of our lives. Illicit desires and immoral behavior are forms of slavery, and we must beg God to send us a personal deliverance from them. (As we say in the Shabbos evening prayer recited before the meal: "I have set God before me... show me mercy in my exile, to redeem me and inspire my heart to Your love.") When we believe in God, turn to Him in prayer, and work to purify ourselves spiritually, then our

personal deliverance will begin to sprout forth.

This is the aspect of the two Messiahs — Moshia^{ch} ben Yosef and Moshia^{ch} ben Dovid — that exist within each Jew. Moshia^{ch} ben Yosef is reflected in our ability to purify ourselves spiritually, just as Yosef stayed pure in the trial with Potehfar's wife. Thus, Moshia^{ch} ben Yosef will reveal the innate holiness of Israel. Moshia^{ch} ben Dovid is reflected in our ability to pray, as King Dovid said, "I am prayer" (Psalms 109:4). He will reveal to the world new levels of faith and prayer.

So, just as we long for the rebuilding of the physical Temple, we must also seek to rebuild the spiritual Temple within our lives. This means connecting with God and feeling His Presence. Chazal say: "Every generation in which the Temple is not rebuilt is considered to have destroyed it."¹¹⁰ This applies to each one of us, for the opposite is true as well: "When a person has knowledge of God, it is as if the Holy Temple was rebuilt in his day."¹¹¹

52

הנה כי כן זהו ביאור המדרש: "ואת יהודה שלח לפניו. ילמדנו רבינו אימתי מברכין על הנר במוצאי שבת, כך שנו רבותינו אין מברכין על הנר עד שיאותרו לאורו". פירוש, כי ענין הברכה על הנר במוצאי שבת הוא משום שאז נברא האור, על ידי שטחן אדם הראשון שתי האבנים זו בזו, ללמדנו שעל ידי כך ההתנגדות שהאדם נלחם מתגלה האור, וכל שכן כאשר מתחברים שתי דרכים בעבודת ה' כיהודה ויוסף, יוצא מהם האור הגדול של יציאת מצרים.

זאת ועוד שלעתיד לבוא נזכה לגאולה שלימה, על ידי "משיח בן יוסף" ועל ידי משיח בן דוד משבט יהודה, כי הגאולה העתידה תהיה בזכות צדיקים גמורים שהם בבחינת יוסף הצדיקים, ובזכות בעלי תשובה שהם בבחינת יהודה, כאמרים (יומא פו:): "גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה" במהרה בימינו אמן.

51

וזהו שפירש רש"י בשם מדרש אגדה: "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", כי התחברות זו שבין יהודה ויוסף שתי דרכים המתנגדות זו לזו, שמהם נוצר האור הגדול של יציאת מצרים, הוא לקח נשגב לתקן בית תלמוד שמשם תצא הוראה, כי כך צריך לעסוק בתורה בבחינת: "שני תלמידי חכמים מחדדין זה את זה בהלכה", כי על ידי זה מתגלה אור האמת.

על פי האמור הוא מפרש מאמר חכמינו ד"ל במדרש תנחומא (סימן ו):

"ואת יהודה שלח לפניו, זה שאמר הכתוב (איוב כה ב) המשל ופחד עמו עושה שלום במרומו, המשל זה מיכאל ופחד זה גבריאל, מיכאל מן המים וגבריאל מן האש, והן עומדין לפני השכינה ואינן מוזיקין זה את זה, הוי אומר עושה שלום במרומו... יהודה ויוסף זה ארי זה שור, אתמול מתנחין זה עם זה ועכשיו הוא משלחו אצלו, שנאמר ואת יהודה שלח לפניו, הוי עושה שלום במרומו".

והנה מעט מהדברים בלשון קדשו:

"כי יוסף הוא בחינת אש של היראה ופחד ה' לנגד עיניו לכל יעבור שום נדנוד נגד רצונו יתברך כמו שנאמר בו את האלהים אני ירא. ובוה נשמו מהחטא בהנסיון מבחינת גבורה הכובש את יצרו. והוא נגד חלל הלב הימין דחתיב לב חכם לימינו וכתוב ראשית חכמה יראת ה'. ועל זה מרמז פחד זה גבריאל של אש. ובחינת יהודה נקרא המשל והוא בחינת דוד המלך ע"ה, שנאמר בו הגבר הוקם על

שהקים עולה של תשובה, כדי להורות תשובה לדורות".

48 והנה אף שלכאורה שתי הדרכים של יהודה ויוסף מנוגדות זו לזו, כי הצדיק גמור אינו חוטא ואילו הבעל תשובה חטא אלא ששב בתשובה, בכל זאת שלח יעקב את יהודה אל יוסף שיתחברו יחד, כי אדרבה על ידי שיתחברו שתי הדרכים המנוגדות זו לזו, הרי זה בבחינת שתי אבנים שטחן אדם הראשון זו בזו יוצא מהם אש שלהבת קודש.

וכאשר נתבונן נראה כי אכן על ידי התחברות שתי הדרכים של יהודה עם יוסף כמצרים, סללו בכך את הדרך שיעבדו ישראל במצרים את ה' בשתי בחינות אלו, כי שבט לוי שהיו צדיקים גמורים ועסקו בתורה כמצרים היו בבחינת צדיקים גמורים, ואילו שאר ישראל ששקעו במ"ט שערי טומאה היו בבחינת בעלי תשובה.

משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

49

ועתה בא וראה כי בזכות שני צדיקים הללו יהודה ויוסף שנתחברו יחד, זכו ישראל להשלים את היציאה ממצרים בקריעת ים סוף, כמבואר במדרש (ילקוט תהלים ס"י תתעג): "הים ראה וינס, ראה ארונו של יוסף יורד לים, אמר הקב"ה ינוס מפני הנס, שנאמר ויעזוב בגדו בידה וינס ויצא החוצה". וכן שבט יהודה היה הראשון שקפץ לתוך הים ובזכותם נקרע הים, כמבואר בגמרא (סוטה לו:):

"כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר אין אני יורד תחילה לים, וזה אומר אין אני יורד תחילה לים,

לים, קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה... באותה שעה היה משה מאריך בתפלה, אמר לו הקב"ה ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה... דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרם את מטך ונטה את ירך וגו', לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל".